KUNSTROUTE 2026

EEN JAAR VOL MYSTERIE

dada Kademia?

KUNSTROUTE 2026

EEN JAAR VOL MYSTERIE

KUNSTROUTE 2026 DADAKADEMIA

Voorwoord	7
I.S.	11
Jan Steen	13
Het kunstenaarschap van de docent	15
Leerlingen onderzoeken...	17
Leftival	19
MC Moio	21
Project Niks	23
Xanuun	25
PeaceWalk	27
Iedereen is van de wereld	33
Orange the World	35
Politiek Dichterbij	37
Truus	41
Slavernijverleden	43
Koken is kunst	45
Cafe Caat en de open vrijdagmiddag	47
Lees even niets voordat je verder gaat	48
Nobody against Putin	51
Absolute democratie	53
Schaatsen als opnieuw gedeelde cultuur	55
Boek en Bal en ZinTUIG!	57
Theaterwerkplaats smit	59
Nieuw Nieuwjaar en het afscheid van vuurwerk	61
Psst, he schatje	63
Denkend aan holland	65
Nationale onderwijs prijs	67
Walk into the light	69
Stembevrijding en	71
Yog-hurt	71
Marketing voor kunst en cultuur	73
Jongeren Kracht Verankerd	75
Gnoom en Mutsie	77
Leerrechtamtenaar MEGAzine	79
Peel slowly and see	81
Afscheid Nanda	83
MC Kassett en gedachten die mogen wandelen	85
Loos dakloosheid	87
De onzichtbare helden van de gemeente	91
ARS en de korte kunstcursus	93
Lakenhal laat	95
Energietransitie	97
Het niets dat nietst	101
Waar de stad samenkomt	103
De schaduwkant van het onderwijs	105
Van Aleppo naar Leiden	107
Fields of wonder TroostRIJK	109
Samenwerkingen zichtbaar maken	111
Hutten die verder groeien	113
Museumnacht op straat	117
MDT UniverCity gaat door	121
Mysterie in beeld	123
Conclusie	124

VOORWOORD

NIET WETEN ALS BEGINPUNT

We willen graag weten hoe iets zit. Wie iemand is. Waar iemand vandaan komt. Waarom iets gebeurt. Wat iets betekent. Het liefst vinden we een antwoord, zetten we er een punt achter en kunnen we verder.

Maar kunst doet soms precies het tegenovergestelde. Kunst kan een vraag open houden. Ze kan ons laten kijken naar iets wat we nog niet begrijpen, ons verleiden langer te blijven, van houding te veranderen of een mogelijkheid te onderzoeken die we zelf nog niet hadden bedacht.

Dadakademia, de kunst- & filosofieafdeling van Studio Moio, doet ieder jaar artistic research vanuit een thema dat we ontmoeten bij Museum De Lakenhal. Dit jaar werden we gegrepen door Meesterlijk Mysterie: de tentoonstelling rond de zeventiende-eeuwse kunstenaar I.S., een maker over wie opvallend veel onbekend is.

Dat niet-weten werd ons vertrekpunt. Want mysteries bleken niet alleen in musea te wonen. Ze zitten in landen die we vooral kennen uit nieuwsberichten. In het niets. In een schilderij van Jan Steen. In vrede tussen mensen. In de vraag hoe je afscheid neemt van een traditie. In muziek waarvan je de taal niet kent. In de reis die iemand heeft afgelegd voordat je die persoon ontmoette. En in een klaslokaal, precies op het moment waarop er ineens een vonk overspringt tussen docent en leerling.

Dit boekje is daarom geen verzameling antwoorden. Het is een verslag van vragen die werk begonnen te maken. Van kijken, luisteren, tekenen, schrijven, spelen, bouwen, lopen, muziek maken en mensen uitnodigen. Soms ontdekten we iets. Soms werd het mysterie alleen maar groter.

Artistic research begint precies daar: bij nieuwsgierig genoeg zijn om het nog niet te weten.

Wat kan er ontstaan wanneer we het antwoord nog even niet invullen?

MEESTERLIJK MYSTERIE

I.S.

MEESTERLIJK MYSTERIE

Bij Museum De Lakenhal ontmoetten we I.S., niet de persoon zelf natuurlijk, maar diens schilderijen. I.S. leefde in dezelfde tijd als Rembrandt en schilderde in een verwante stijl. Toch weten we opvallend weinig over de mens achter de initialen. Dit is waarom Museum De Lakenhal de expositie Meesterlijk Mysterie noemde...

Was I.S. een man, een vrouw, of iemand die zich met onze hedendaagse woorden misschien anders zou hebben omschreven? Waar kwam deze kunstenaar vandaan? Welke mensen kende I.S.? Welke verhalen zitten er achter een gezicht waarvan we de maker niet goed kennen?

Normaal proberen we zo'n leegte snel op te vullen. Het mysterie dwong ons langer te kijken, mogelijkheden naast elkaar te laten bestaan en onze verbeelding te gebruiken.

Daar begon het onderzoek van dit jaar. Niet met: wie was I.S.? Maar met een andere vraag: wat doet het met ons wanneer we het niet weten?

Kan een mysterie ons méér laten kijken in plaats van minder laten weten?

JAN STEEN

KIJKEN TOT JE DE GRAP VINDT

Een tentoonstelling bij Museum De Lakenhal over Jan Steen maakte veel los. Zijn schilderijen zitten vol mensen, beweging, rommel, eten, ondeugendheid en kleine gebeurtenissen. En telkens lijkt er ergens iets te gebeuren waardoor je nog een keer moet kijken.

Geïnspireerd door Steen gingen jongeren zelf aan het werk. Studenten van Agora maakten een keuken. Jongeren interviewden de directeur van Museum De Lakenhal. Studenten schreven gedichten bij schilderijen en brachten die samen in een poëziebundel en veel stenen kregen de naam Jan en werden een broche. En opeens zagen we dat bij ons koken ook kunst werd.

Door zelf te maken veranderde het kijken. Wie een ruimte opnieuw probeert te bouwen, een gedicht bij een schilderij schrijft of iemand vragen stelt over kunst, moet aandachtiger kijken naar wat er eigenlijk gebeurt.

Jan Steen liet ons ervaren dat onderzoek niet ernstig hoeft te lijken om serieus te zijn. Humor, spel en een beetje ondeugendheid kunnen een manier zijn om iets open te breken.

Wat zie je pas wanneer je ruimte maakt voor humor?

HET KUNSTENAARSCHAP VAN DE DOCENT

EEN DRIEJARIG ONDERZOEK NAAR DE SPARK

Dit jaar beginnen we aan een nieuw onderzoek en we hebben besloten er drie jaar voor uit te trekken: Het kunstenaarschap van de docent.

Een docent staat voor een klas en geeft vorm aan een les. Er is een lokaal, er zijn leerlingen, lesstof, een rooster en leerdoelen. Maar daarmee weten we nog niet wat er die dag gaat gebeuren. Soms stelt iemand een onverwachte vraag. Een docent wijkt af van het plan. Iemand zegt iets waardoor een ander ineens wakker wordt. Er ontstaat aandacht, nieuwsgierigheid, verwarring of plezier. Er is een spark.

Kun je zo'n moment ontwerpen? Kun je omstandigheden maken waarin het eerder kan ontstaan? Wanneer helpt structuur en wanneer moet een docent juist durven loslaten? Welke rol spelen aandacht, humor, vakmanschap, intuïtie en de relatie tussen mensen?

We onderzoeken daarom niet alleen wat een docent onderwijst, maar hoe een docent kijkt, luistert, improviseert, ruimte maakt, reageert en vormgeeft.

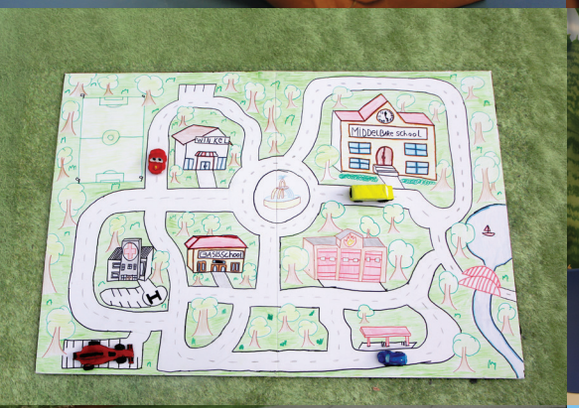
Daarbij onderzoeken we de klas als sociale sculptuur. Dan is een klas niet simpelweg een verzameling leerlingen waaraan een docent kennis overdraagt. Het is een levende ruimte waaraan iedereen vorm geeft. Iedere stem, stilte, beweging, vraag en reactie verandert het geheel. Ook de docent staat er niet buiten, maar maakt mee en wordt zelf beïnvloed door wat er gebeurt.

Misschien is docentschap daarom niet alleen een beroep of methode. Misschien is het ook kunstenaarschap.

Wanneer springt de vonk over?

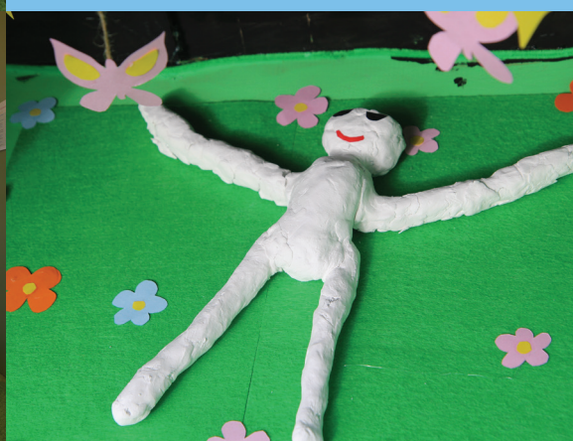

LEERLINGEN ONDERZOEKEN...

...DE DOCENT DIE IETS IN BEWEGING BRACHT

Het onderzoek naar het kunstenaarschap van de docent begint nadrukkelijk ook bij jongeren. Als we willen begrijpen wanneer onderwijs gaat vonken, kunnen we vragen wanneer zij dat zelf hebben ervaren.

Tijdens Leftival laten jongeren daarom kunstwerken zien over docenten die voor hen verschil hebben gemaakt: iemand door wie ze iets gingen begrijpen, durfden, maken of onderzoeken. Een docent die hen zag, nieuwsgierig maakte, ruimte gaf of op een onverwacht moment iets in beweging bracht.

Het gaat niet om de ene docent boven de andere te plaatsen.
De kunstwerken zijn onderzoeksmateriaal. Wat gebeurde er in die ontmoeting? Was het een opmerking, aandacht, vertrouwen, humor, een opdracht, een grens, vrijheid of precies de juiste vraag op het juiste moment?

Samen vormen de werken een eerste verzameling sporen van de spark. En misschien wordt daarin ook de sociale sculptuur zichtbaar: de docent vormt niet alleen de leerling. Leerlingen veranderen op hun beurt de docent, de les en de groep.

Zo begint het driejarige onderzoek niet met een theorie over goed onderwijs, maar met verhalen en beelden van momenten waarop leren voor iemand werkelijk ging leven.

Als we de spark willen begrijpen, moeten we misschien beginnen bij degene bij wie hij oversprong.

Werken van de leerlingen van DaVinci Lammenschans

LEFTIVAL

Van de Nacht van de docent naar het Leftival: een festival om onderwijs te vieren. Jongeren van Da Vinci Lammenschans, MBO Rijnland en REA Collega maken werken, geven een leerrechtambtenaar MEGAzine uit en laten zien met een foto-serie hoe belangrijk spieken is.

Foto's van Troy en Dex

MC MOIO

LUISTEREN VOORDAT JE BEGRIJPT

Met Muziekcentrum Leiden-Noord werken we samen aan MC Moio: muzieksessies met muzikanten uit verschillende delen van de wereld. Zes zondagmiddagen werden georganiseerd voor jongeren, buurtbewoners en iedereen die wilde aansluiten.

Muziek kan iets wat taal niet altijd kan. Je hoeft niet dezelfde woorden te spreken om samen een ritme te vinden. Je hoeft niet precies te weten waar een melodie vandaan komt om erop te reageren.

De middagen werden ontmoetingen tussen mensen, generaties, instrumenten en muzikale tradities. Het onbekende hoefde niet eerst uitgelegd te worden. We konden ernaar luisteren, erop reageren en er samen iets nieuws mee maken.

De ene keer komt de muziek van ver over de wereld, de andere keer is zij poëtisch en klein. Dan klinkt er Poolse of Armeense muziek en even later iets uitgesproken Hollands. De optredens hoeven niet bij elkaar te passen. Juist het verschil vormt de avond.

Wat kunnen mensen al delen voordat ze dezelfde taal spreken?

PROJECT NIKS

HET NIETS DAT NIETST

Sommige mensen zeggen graag eens niets te willen doen. Maar wat is dat eigenlijk: niets? Zodra je zit, zit je. Zodra je denkt, denk je. Zodra je naar het plafond kijkt, kijk je. Zelfs vervelen is nog iets.

Senna zette Project Niks op en maakte van niets een onderzoek. Bij Museum De Lakenhal ontmoetten we vervolgens Pieter Geraerdts' "Het niets dat nietst". Het werk gaf opnieuw voeding aan het onderzoek en inspireerde nieuw werk van onder anderen Senna en Leon Nakze.

Maar Niks bleef niet binnen Dadakademia. Senna schreef erover in haar stageverslag. Haar docent raakte geïnspireerd en introduceerde op school het vak Niets: tijd waarin studenten even niet voortdurend worden gestuurd, maar ruimte krijgen om zelf te onderzoeken wat ze nodig hebben en wat ze willen leren.

Zo bleek niets een onverwacht productieve ruimte. Misschien ontstaat er juist iets wanneer we niet ieder moment voor iemand anders invullen.

Hoe doe je niets en wat kan er dan gebeuren?

XANUUN

HOE LEER JE EEN LAND KENNEN DAT VER WEG LIJKT?

Er zijn ook landen die voor ons bijna een mysterie lijken. Somalië is daar een voorbeeld van. Veel van wat ons bereikt gaat over piraterij, conflict, scheepvaartroutes of gebeurtenissen die ergens anders de prijs van brandstof beïnvloeden. Maar daarmee kennen we een land nog niet. En zeker de mensen niet.

Wat weten we van hun pijn, humor, muziek, eten, families, herinneringen en verlangens? Wat weten we van mensen die er leven, of van mensen die Somalië verlieten en elders opnieuw een bestaan opbouwden?

Dankzij Theater Ins Blau mochten we ons verdiepen in de voorstelling Xanuun. We wilden niet alleen jongeren meenemen naar theater, maar een ontmoeting organiseren die de afstand tot het verhaal kleiner maakte. Daarom maakten we een Somalisch feest voor jongeren, buurtgenoten en anderen. Een plek om te eten, luisteren, ontmoeten en nieuwsgierig te worden en vandaaruit samen naar Xanuun te gaan.

Niet om Somalië in één avond te begrijpen. Wel om de deur open te zetten naar verhalen die we nog niet kennen.

Misschien vraagt een onbekend land niet eerst om uitleg, maar om ontmoeting.

PEACEWALK

SAMEN LOPEN ZONDER HET VERSCHIL OP TE LOSSEN

Voor Mannendag ontstond een PeaceWalk, geïnspireerd door het werk van Maoz Inon en Aziz Abu Sarah en door Rikko Voorberg, initiatiefnemer van de PeaceWalk. Een gezamenlijke pelgrimstocht voor vrede: een reis dwars door Europa naar Al-Quds/Jeruzalem, langs het langste vredespad ter wereld.

Johan van Leeuwen en Maike Steen sloegen de handen ineen om een culturele wandeling tussen Leiden en Den Haag van de grond te krijgen. Veel verschillende mensen kwamen in beweging.

De wandeling startte bij Studio Moio met ‘The flame of hope’ en verschillende sprekers. We liepen door de tuin van het Wereldmuseum. We lunchte bij een verzorgingshuis van Topaz, stonden stil bij de wereldvredesvlam en werden met zelfgemaakte koek en thee ontvangen in het ‘Humanity House’ in Den Haag. Joshua Snijders droeg een Spoken Word voor geïnspireerd op de dag. We eindigden met een Kiva-avond bij het Omniversum, waar we de ‘Flame of Hope’ aan Rikko Voorberg overhandigden, zodat de vlam weer verder door kan reizen.

Een wandeling lost een conflict niet op. Maar naast iemand lopen is iets anders dan tegenover iemand staan. Je deelt tijdelijk dezelfde weg, hetzelfde tempo, hetzelfde landschap. Er ontstaat ruimte om te luisteren zonder dat verschillen eerst verdwenen hoeven te zijn.

Dat maakte ook vrede tot een artistic-researchvraag: niet alleen nadenken over vrede, maar onderzoeken welke vormen mensen kunnen helpen elkaar te blijven ontmoeten.

Wat verandert er wanneer mensen die verschillend denken toch samen dezelfde kant op lopen?

WORLD
PEACE
FLAME

IEDEREEN IS VAN DE WERELD

WIE MAG ER MEELOPEN?

Soms maak je zelf een optocht. Soms sluit je aan bij een beweging die er al is en neem je iets mee wat gezien moet worden.

Dit jaar liepen we mee met Orange the World en met de 3 Oktoberoptocht. Jongeren maakten sculpturen om aandacht te vragen voor mensen die geen dak boven hun hoofd hebben. Niet alleen om óver hen te spreken, maar juist vanuit de vraag hoe zij onderdeel kunnen zijn van de stad, van de viering en van de mensen die samen door de straten lopen.

DAARBIJ BLEEF EEN ZIN STEEDS MEEKLINKEN:
Iedereen is van de wereld en de wereld is van iedereen. Want een stad is pas werkelijk een stad als er ruimte is voor iedereen. Ook voor iemand die geen eigen voordeur heeft om achter thuis te komen. Ook voor iemand die misschien iedere dag door dezelfde straten loopt als wij, maar voor wie die straten tegelijkertijd de plek zijn waar geleefd en geslapen moet worden.

De sculpturen maakten dat zichtbaar. Ze bewogen mee door de stad en brachten een werkelijkheid die gemakkelijk buiten beeld raakt letterlijk de optocht binnen.

ORANGE THE WORLD

STOP GEWELD TEGEN VROUWEN

Bij Orange the World kreeg dat nog een andere betekenis. Daar liepen we mee in een beweging die aandacht vraagt voor geweld tegen vrouwen en meisjes. Ook daar kwam dezelfde vraag terug: wie wordt gezien, wie kan veilig ergens thuiskomen en voor wie is er ruimte?

POLITIEK DICHTERBIJ

Kunst en cultuur bieden manieren om ingewikkelde maatschappelijke vragen te onderzoeken zonder te doen alsof het antwoord al vaststaat. Zij kunnen abstracte systemen terugbrengen naar beelden, ervaringen en gesprekken waarin mensen zichzelf herkennen en mee kunnen doen.

Borden met quotes in de openbare ruimte, banners met creatieve tekeningen, animaties, podcasts en pizzadozen, vestigen met humor, speelsheid en serieuze nieuwsgierigheid de aandacht op de werking van onze democratie.

Tijdens het maken en de ontmoetingen met politici ontdekten we:

Politiek is mensenwerk. De magie van luisteren naar elkaar en elkaar stem geven, brengt ons dichterbij elkaar.

TEVEEL
TE LA

Politiek Dichterbij

THE BEATLES

FIRST TIME VOTERS

TRUUS

Truus was onze oma. Ze was betrokken bij alles wat we maakten. Vorig jaar liep ze nog mee in onze optochten, met de fanfare door de stad. Ze at met ons mee, ging vaak mee naar Museum De Lakenhal, naar het theater en naar Café Caat. Bij MC Moio zag ze ons van alles maken. Ze was er gewoon, trouw en nieuwsgierig.

En ze lachte ons uit. Als we weer eens een raar plan hadden bedacht, keek ze toe met een lach. Ging er iets mis, dan was zij misschien wel de grootste genieter van onze blunder. Ook dat was Truus: ze nam ons serieus genoeg om met ons mee te doen én om ons uit te lachen.

Nu is er een leegte op de plekken waar ze altijd was. Het is vreemd om te beseffen dat sommigen van ons haar nu al nooit hebben gekend. Het meesterlijk mysterie van het leven is ook dat het eindigt. Truus is er niet meer om met ons mee te lopen, mee te eten of om onze plannen te lachen. Maar wie haar gekend heeft, draagt haar mee. Zo leeft ze voort in onze verhalen en in onze harten.

SLAVERNIJVERLEDEN

Studio Moio was aanwezig toen de burgemeester excuses aanbood voor de rol van Leiden in het slavernijverleden. In de toespraak werd duidelijk hoe diep slavernij verweven was met de stad: met het gemeentebestuur, Leidse bestuurders en inwoners, en met structuren waaraan geld, macht en positie werden ontleend.

Juist die verwevenheid was lange tijd nauwelijks onderdeel van het verhaal dat Leiden over zichzelf vertelde. Dat veranderde niet vanzelf. Daar waren mensen voor nodig die bleven vragen, onderzoeken en aandringen. Jacintha Groen is zo iemand. Haar inzet laat zien dat zichtbaar maken moed vraagt en dat een stad pas werkelijk volwassen met haar geschiedenis omgaat wanneer ook de pijnlijke delen een plaats krijgen.

Het meesterlijke zit in het zichtbaar maken. Het mysterie is hoe zoiets groots zo lang onbekend kon blijven.

KOKEN IS KUNST

Bij Studio Moio wordt iedere dag gezond gegeten met verse groenten, zoveel mogelijk uit de regio. Dat dagelijks voor elkaar krijgen is op zichzelf al een kunst. Soms wordt het koken ook nadrukkelijk een kunstzinnig onderzoek.

Dan ontdekken we dat bananenschillen eetbaar kunnen zijn, kleuren we rijst blauw of maken we tomaten donkerbruin. Wat doet kleur met onze verwachting? Proeven we hetzelfde wanneer onze ogen iets anders vertellen? Aan tafel komen zorg, smaak, waarneming en ontmoeting samen.

We eten niet alleen met onze mond maar ook met onze ogen herinneringen en verwachtingen.

CAFE CAAT EN DE OPEN VRIJDAGMIDDAG

Café Caat is het café van de Stadsgehoorzaal Leiden. Er wordt gezocht naar een passende invulling van de vrijdagmiddag. Studio Moio was er eerder met Halfway There en met een vrijdagmiddagborrel.

We dachten mee over wat de plek nog meer kan zijn: podium, ontmoetingsruimte, plek voor verhalen, muziek, jonge makers, gesprek of experiment. Het antwoord is er nog niet. Juist daarom hoort dit verhaal erbij. Niet ieder onderzoek hoeft afgerond te zijn voordat het zichtbaar mag worden.

De open vraag is hier de opbrengst wat kan een vrijdagmiddag voor de stad worden.

LEES EVEN NIETS VOORDAT JE VERDER GAAT

NOBODY AGAINST PUTIN

We gingen naar de documentaire Mr. Nobody Against Putin. De film volgt Pavel Pasha Talankin, docent en activiteitenbegeleider op een Russische school. Wanneer staatspropaganda en militarisering het onderwijs binnendringen, probeert hij voor zijn leerlingen zo veel mogelijk een vrije ruimte te bewaren. Tegelijk filmt hij in het geheim wat er in de school gebeurt.

De film maakte zichtbaar hoeveel een docent kan betekenen. Niet altijd door openlijk de macht te breken, maar door menselijkheid, eigenzinnigheid, humor en aandacht levend te houden. Soms moet die ruimte in het verborgene worden gebouwd. Maken en documenteren worden dan vormen van bescherming en verzet.

Een lokaal of kantoor kan klein zijn en toch een vrije wereld bewaren.

ABSOLUTE DEMOCRATIE

We gingen naar de boeklancering van Absolute democratie van Ilja Leonard Pfeijffer. Het boek is een kroniek en analyse van een tijd waarin democratische waarden onder druk staan en democratie in naam van de democratie kan worden afgebroken. Pfeijffer onderzoekt de mechanismen daarachter en zoekt naar een route naar een betere toekomst.

Het bezoek paste bij ons werk omdat democratie meer is dan eenmaal per paar jaar stemmen. Zij vraagt oefening in luisteren, twijfelen, spreken, tegenspraak verdragen en jezelf laten corrigeren. Kunst en literatuur maken de gevolgen van grote politieke woorden voorstelbaar en brengen het gesprek terug naar de vraag welke wereld wij samen willen bewonen.

Democratie is geen bezit maar een praktijk die telkens opnieuw geoefend moet worden.

Schaatsen als opnieuw gedeelde cultuur

Veel veertigplussers zouden schaatsen vanzelfsprekend Hollandse cultuur noemen. Voor veel jongeren is dat helemaal niet zo vanzelfsprekend. Er ligt minder vaak natuurijs en niet iedere jongere heeft iemand die hem of haar meeneemt naar een schaatsbaan.

Daarom namen we ons voor vaker te gaan. Niet als ingewikkeld project, maar als verzetje, gezamenlijke beweging en hernieuwde toegang tot een traditie. Cultuur wordt niet doorgegeven doordat we zeggen dat zij van iedereen is. Iemand moet je uitnodigen, meenemen en helpen de eerste meters te maken.

Een traditie blijft alleen leven wanneer een nieuwe generatie werkelijk het ijs op kan.

BOEK EN BAL EN ZINTUIG!

Bij Boek en Bal begint het maken niet met de vraag welk boek volwassenen graag willen uitgeven. Kinderen uit groep 3 en 4 van de Daltonschool Oegstgeest vertellen welke boeken volgens hen nog ontbreken. Leerlingen uit 3 vmbo van Davinci Lammenschans gaan die boeken vervolgens maken.

Mbo-studenten begeleiden het maakproces onder leiding van uitgeverij ZinTUIG!, onderdeel van Studio Moio. ZinTUIG! kijkt vanuit jongeren, kunst en cultuur naar verhalen en brengt de mensen bijeen die nodig zijn om teksten, illustraties, vormgeving en productie tot een werkelijk boek te smeden. Wanneer een boek verschijnt, vieren we dat met een bal.

Zo ontstaat een bijzondere keten van makerschap. Jonge kinderen zijn geen passieve lezers maar opdrachtgevers met verbeeldingskracht. Vmbo-leerlingen worden schrijvers en makers. Mbo-studenten nemen verantwoordelijkheid voor begeleiding en productie. Iedereen draagt iets wat de ander nog niet heeft.

Ook buiten Boek en Bal verschijnen bij ZinTUIG! zelfstandig boeken. Als interne uitgeverij van Studio Moio maakt ZinTUIG! bovendien brochures, magazines, zines en documenten zoals deze mogelijk. Ideeën en ervaringen blijven daardoor niet alleen in een gesprek of project bestaan. Ze krijgen een vorm waarin ze kunnen worden bewaard, gedeeld en door anderen opnieuw gebruikt.

Een ontbrekend boek wordt zichtbaar doordat kinderen het missen en kan daarna door jongeren werkelijk worden gemaakt.

THEATERWERKPLAATS SMIT

Theaterwerkplaats Smit is een bijzonder onderdeel van het Leidse theaterlandschap. De werkplaats gebruikt ervaringskennis als bron voor verhalen en verbindt die soms aan maatschappelijke vraagstukken. Daardoor worden mensen niet alleen onderwerp van beleid of onderzoek, maar maker en speler van betekenis.

Soms gebruikt de werkplaats Studio Moio als uitvalsbasis en repetitieruimte. Zo wordt dezelfde ruimte beschikbaar voor kunst en cultuur, en ontstaat kruisbestuiving tussen jongeren, theatermakers en andere bewoners van de studio.

Een ruimte wordt een podium zodra ervaringen er vorm en publiek mogen krijgen.

NIEUW NIEUWJAAR EN HET AFSCHEID VAN VUURWERK

AFSCHEID NEMEN EN IETS NIEUWS BEGINNEN

De gemeente Leiden vroeg jongeren mee te denken over het landelijke vuurwerkverbod en wat het verdwijnen van consumentenvuurwerk zou betekenen. Je kunt dan meteen zoeken naar een vervanger. Wij begonnen met een andere vraag: hoe neem je goed afscheid van iets dat voor mensen betekenis heeft?

Vuurwerk gaat immers niet alleen over overlast, letsel of vervuiling. Er zitten ook herinneringen aan vast: ouders en grootouders, vrienden, een straat, samen naar buiten gaan, wachten tot twaalf uur en licht in het donker.

Daarom ontstond het idee voor een nieuw ritueel van afscheid en vernieuwing. Met het Wereldmuseum, Museum De Lakenhal en mogelijk Erfgoed Leiden willen we verhalen en beelden van Leidenaren over vuurwerk verzamelen en bewaren. Niet om verandering tegen te houden, maar om serieus te nemen wat verdwijnt.

Tegelijk onderzoeken we hoe nieuwe tradities kunnen ontstaan. Misschien kan oud en nieuw steeds meer een gezamenlijk moment worden waarop we afscheid nemen van wat verandert, bewaren wat betekenisvol was en ruimte maken voor iets wat nog niet bestaat.

Hoe maak je ruimte voor het nieuwe zonder te doen alsof het oude niets betekende?

PSST, HE SCHATJE

Psst hé schatje is een ervaringskamer waarin bezoekers kunnen voelen hoe het is om als vrouw of meisje door de stad te lopen. Een opmerking of een keer nagefloten worden lijkt voor een buitenstaander misschien klein. Maar wanneer blikken, geluiden, zinnen en toenaderingen zich blijven opstapelen, verandert de straat. Wat voor de een een gewone route is, kan voor een ander een plek worden waar zij voortdurend op haar hoede moet zijn.

De kamer maakt die opeenstapeling ervaarbaar. Zij stelt daarmee niet alleen de vraag wat mannen zeggen of bedoelen, maar vooral wat hun gedrag met de bewegingsvrijheid van vrouwen en meisjes doet. Wie beschermt je wanneer je je bedreigd voelt? Wie laat merken dat de straat ook van jou is en dat je er veilig mag zijn? Kunst maakt hier voelbaar wat in een gesprek gemakkelijk wordt verkleind tot een los incident.

Het meesterlijke is dat een kamer een hele straat voelbaar kan maken. Het mysterie is waarom degene die wordt lastiggevallen nog zo vaak zelf haar veiligheid moet organiseren.

DENKEND AAN HOLLAND

We gingen naar Denkend aan Holland in de Stadsgehoorzaal. In het kader van "Hoop" namen we mensen uit de buurt mee. Het werd niet alleen een bezoek aan een voorstelling, maar een avond van samen eten, verzamelen en op pad gaan. Daardoor begon de ontmoeting al voordat het doek openging.

De voorstelling liet zien hoe nieuwkomers kunnen vastlopen in formulieren, loketten, procedures en steeds nieuwe dingen die geregeld moeten worden. Wie alleen nog bezig is met bewijzen, wachten, aanvragen en overleven, kan uit het oog verliezen wat de oorspronkelijke wens was: gewoon samenleven, ergens bij horen, tijd hebben voor anderen en een bestaan opbouwen. Door samen te kijken, werd bureaucratie geen abstract systeem maar een ervaring die mensen van hun gewone mens-zijn kan vervreemden.

Hoop begon die avond niet met een oplossing maar met samen eten en naast elkaar plaatsnemen. Het is niet zo moeilijk om te verbinden met anderen. Het is een kwestie van doen.

NATIONALE ONDERWIJS PRIJS

Da Vinci College Lammenschans & Uitgeverij ZinTUIG! waren met Boek en Bal genomineerd voor de Nationale Onderwijsprijs in Leiden. In dit project vertellen kinderen uit groep 3 en 4 welke boeken zij missen. Jongeren uit het vmbo maken de verhalen en boeken, terwijl mbo-studenten het proces helpen begeleiden. Zo wordt een onderwijsketen een makersgemeenschap waarin iedere leeftijd iets kan wat de andere nodig heeft.

Voor de prijs kwamen mensen uit het hele land naar de nationale onderwijsstad. Boek en Bal won niet. Dat maakte de nominatie niet minder waardevol. Het project was gezien en serieus genomen, en het goede nieuws van niet winnen is misschien ook dat het winnende initiatief nog meer moois voor het onderwijs kan brengen. Een prijs hoeft niet alleen een ranglijst te zijn. Hij kan ook zichtbaar maken hoeveel mensen op verschillende plekken proberen onderwijs menselijker, creatiever en rijker te maken.

Soms bewijst niet de gewonnen prijs maar de gedeelde nominatie hoeveel verbeeldingskracht er in onderwijs leeft.

WALK INTO THE LIGHT

Tijdens de nationale suïcidepreventieweek wordt in Leiden Walk into the Light georganiseerd. Marieke Josten is initiatiefnemer en samen met Lumen ontstaat jaarlijks een ochtend met inspirerende en rakende sprekers, gesprekken en een wandeling van het donker naar het licht.

De symboliek is eenvoudig en sterk. Mensen lopen niet alleen met hun eigen verhaal, maar naast anderen. De gesprekken onderweg zijn intens en mooi. De wandeling lost pijn niet op, maar maakt zwijgen minder vanzelfsprekend en verbondenheid tastbaar. Bewustwording, sociaal-emotionele vaardigheden en tijdige ondersteuning behoren volgens de WHO tot de pijlers van suïcidepreventie.

Van het donker naar het licht lopen verandert het verleden niet maar wel de eenzaamheid van het dragen.

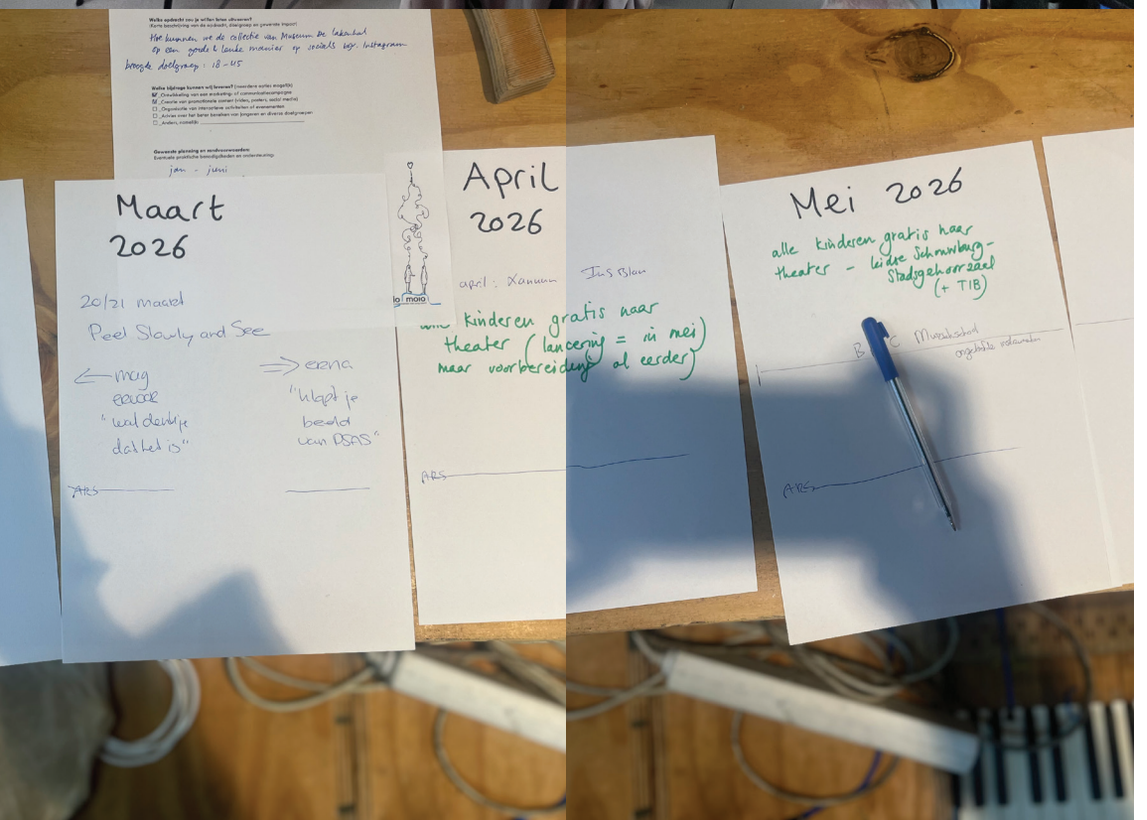
STEMBEVRIJDING EN YOG-HURT

Geïnspireerd door Bessel van der Kolk en het belang van het lichaam bij het verwerken van ingrijpende ervaringen, begonnen we samen te zingen. Zingen is kwetsbaar: je stem kan trillen, te zacht zijn of niet op de juiste toon landen. Juist door dit samen te oefenen, ontstaat ruimte om hoorbaar te worden zonder eerst perfect te hoeven zijn.

Daarnaast ontwikkelden we Yog-hurt, een aangepaste vorm van yoga waarin ademhaling en zachte lichamelijke aandacht worden ingezet bij pijn door pesten en negatieve onderwijservaringen. Dit is geen vervanging voor professionele behandeling. Onderzoek naar groepszang wijst op snelle sociale verbondenheid, en een gerandomiseerde studie naar traumasensitieve yoga liet bij een specifieke groep vrouwen met chronische PTSS vermindering van symptomen zien. De resultaten zijn hoopvol, maar vragen om zorgvuldige toepassing en mogen niet zonder meer worden veralgemeniseerd.

Adem en stem zijn geen bewijs dat pijn weg is maar kunnen wel een eerste weg terug naar aanwezigheid openen.

MARKETING VOOR KUNST EN CULTUUR

We bedachten dat het mooi zou zijn om de Leidse kunst- en cultuursector beter te promoten. Met verschillende projecten en campagnes hebben we soms meer en soms minder weten te scoren.

De belangrijkste ontdekking is misschien dat vooraf niet altijd zichtbaar is waar een bijzondere kans ontstaat. Rond Jan Steen, Het niets dat nietst en het afscheid van vuurwerk ontstonden opeens samenwerkingen die nauwelijks te plannen waren. Marketing blijkt dan niet alleen het verkopen van een bestaand aanbod. Het kan ook het vinden, verbinden en vertellen zijn van een mogelijkheid die pas tijdens het samenwerken ontstaat.

Niet ieder succes laat zich voorspellen juist het onverwachte verband kan de sterkste campagne worden.

JONGEREN KRACHT VERANKERD

Jongerenkracht Verankerd verenigt vier MDT-partners en de gemeente Leiden: REA College, SkillSchool, TechnoLab, Studio Moio en de gemeente. Samen kunnen we sterker worden door elkaars werk te promoten, gezamenlijk financiering mogelijk te maken en de publieke waarde van onze organisaties beter naar buiten te brengen.

De samenwerking draait niet alleen om structuren en afspraken. Een team van jonge helden gaat creatief aan de slag met de vraag waarom deze plekken ertoe doen. Zij ontwikkelen verhalen, beelden en narratieven die laten zien wat anders verborgen blijft: hoe jongeren vertrouwen vinden, verantwoordelijkheid leren nemen, techniek en kunst verbinden en zelf maatschappelijke verandering maken. Door elkaars verschillen niet glad te strijken maar te gebruiken, ontstaat een netwerk dat jongeren meer routes biedt dan één organisatie alleen ooit kan bieden.

Jongerenkracht raakt verankerd wanneer organisaties haar niet voor jongeren bedenken maar jongeren zelf laten vertellen waarom zij van waarde is.

GNOOM EN MUTSIE

Min of meer per ongeluk schreef Jessica Hilhorst via een app een kinderverhaal over Gnoom en Mutsie. Wat begon als een klein verhaal zonder uitgewerkt uitgeefplan, bleek genoeg verbeeldingskracht te bevatten om verder te reizen.

We gaven de tekst aan twee studenten met de vraag of zij hem wilden illustreren. Door hun beelden kregen de personages een gezicht en ontstond er, bijna ongemerkt maar wel degelijk door aandacht en vakmanschap, een heel boek. Het verhaal laat zien dat een eerste idee niet af hoeft te zijn om serieus genomen te worden. Soms heeft het vooral andere makers nodig.

Een boek kan beginnen als een toevallige tekst en meesterlijk worden doordat anderen erin geloven en eraan verder maken.

LEERRECHTAMTENAAR MEGAZINE

Het magazine De Leerrechtambtenaar ontstond vanuit een diepe wens om het recht om te leren van ieder kind opnieuw in het centrum van de aandacht te zetten. Niet de vraag hoe een kind zo snel mogelijk in een systeem past staat voorop, maar wat nodig is om werkelijk tot ontwikkeling te kunnen komen.

Het magazine gebruikt verhalen, beelden, onderzoek en verbeelding om het meesterlijke mysterie van onderwijs zichtbaar te maken. Onderwijs is immers meer dan aanwezigheid, prestaties en regels. Het gaat ook over verwondering, vrijheid, veiligheid en ruimte om te ontdekken wie je bent en wat je kunt bijdragen. De leerrechtambtenaar staat daarmee voor een andere blik: niet alleen controleren of een kind naar school gaat, maar bewaken dat ieder kind ook werkelijk kan leren.

Het is dan ook geen gewoon magazine, maar een MEGAzine. Bijzonder belangrijk.

Het mysterie van onderwijs begint waar aanwezigheid verandert in nieuwsgierigheid en een kind weer ruimte voelt om te groeien.

PEEL SLOWLY AND SEE

Marcel van Schooten zette Peel Slowly and See op en liet het uitgroeien tot een muzikaal feest door Leiden, met optredens en steeds weer iets bijzonders om te ontdekken. Het festival laat horen hoeveel werelden er in een stad naast elkaar bestaan en wat er gebeurt wanneer iemand ze met aandacht programmeert en bijeenbrengt.

Studio Moio werd gevraagd mee te werken aan de promotie en het vrijwilligerswerk. Jongeren raakten enthousiast en wilden ook bij een vervolg betrokken zijn. Daarmee werd het festival meer dan een evenement dat zij bezochten. Het werd een plek waar zij konden bijdragen, leren, andere muziek ontmoeten en ervaren dat cultuur ook door hun inzet mogelijk wordt gemaakt.

Je kunt een festival bezoeken en weer naar huis gaan maar soms pelt een avond onverwacht een nieuwe rol voor je open.

AFSCHEID NANDA

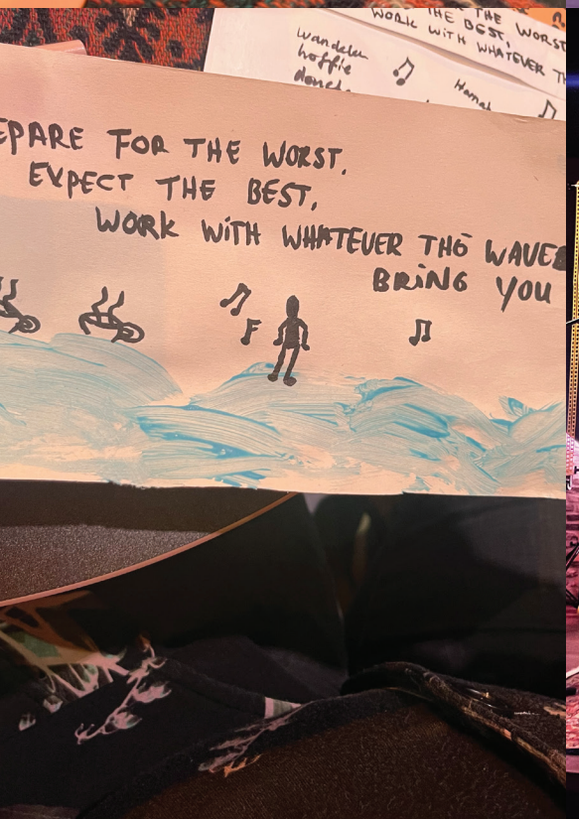
Nanda heeft zich op veel manieren ingezet voor Leiden. Haar werk liep van de strijd tegen dakloosheid tot aandacht voor milieu en gezonde voeding. Toen zij afscheid nam, werden wij gevraagd om daar een creatieve vorm voor te maken die recht deed aan de breedte en de betekenis van haar inzet.

Samen ontwikkelden we een performance met bijzondere vormen. Geen gewone opsomming van functies en resultaten, maar een eerbetoon waarin beweging, verbeelding en aanwezigheid konden laten voelen wat zij voor de stad had betekend. Een afscheid kijkt terug, maar geeft ook iets door. Het maakt zichtbaar op wiens werk anderen verder kunnen bouwen.

Een afscheid wordt meesterlijk wanneer het niet alleen markeert dat iemand vertrekt maar voelbaar maakt wat dankzij haar blijft.

MC KASSETT EN GEDACHTEN DIE MOGEN WANDELEN

MC Kassett is een avond over filosofie, vaak in taal die hoog over kan gaan. We vroegen ons af hoe mensen die die taal niet spreken of niet meteen kunnen vangen, toch werkelijk mee kunnen doen. Met jongeren maakten we een kit voor de minder talige bezoeker.

Je kon kleien met motion graphic klei, tekenen en gedachten toelaten die een andere kant op mochten vliegen. Daarna kon je bekijken wat er toch was gevangen. Niet begrijpen hoefde geen mislukking te zijn. De angst om niet goed genoeg te zijn maakte plaats voor nieuwsgierigheid. Het experiment smaakte naar veel meer.

Een gedachte hoeft niet stil te zitten om betekenis te hebben.

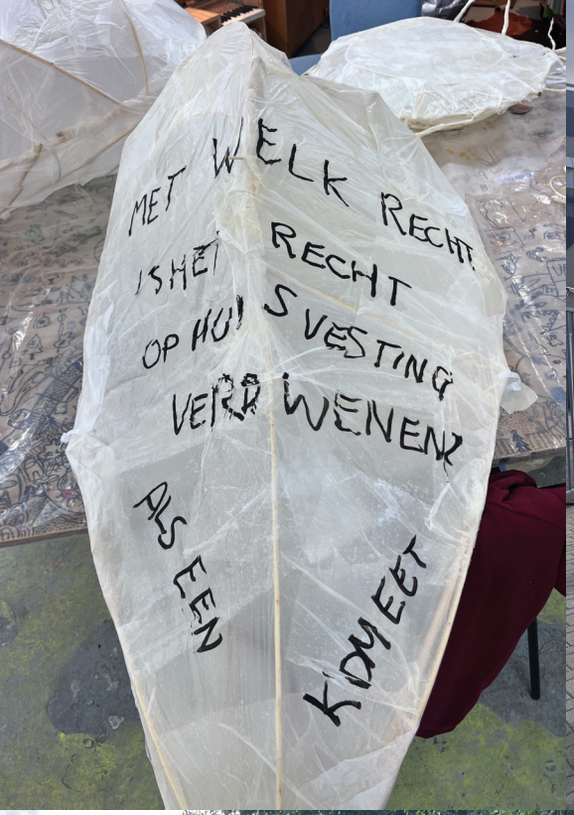

LOOS DAKLOOSHEID

Voor Loos Dakloosheid maakten we kunstwerken waarmee dakloze Leidenaren konden meelopen in de 3 Oktoberoptocht. We wilden dat mensen die vaak niet worden gezien letterlijk onderdeel konden zijn van het verhaal van de stad. Van rijstpapier en wilgentenen maakten we sculpturen, met uitspraken die bij hun ervaringen pasten.

Kort voor de optocht besloot de 3 October Vereeniging dat politieke statements niet waren toegestaan. De aanwezigheid van dakloze mensen en hun woorden werd daardoor zelf als politiek gelezen. De werken zijn later geëxposeerd in het Leidse stadhuis. Daar werden de uitspraken weggehaald. Wonderlijk genoeg werden de lege werken er niet betekenislozer door. De afwezigheid maakte voelbaar dat er woorden hadden gestaan die kennelijk niet overal mochten klinken.

Toen de woorden verdwenen werden de sculpturen zelf een getuigenis van wat was weggehaald.

MET WELK RECHT
ISHET RECHT
OP HUIS VESTING
VERD WENEN
DIS EEN
KOMEET

DE ONZICHTBARE HELDEN VAN DE GEMEENTE

Met de MvdP-prijs bedanken jongeren ieder jaar twee ambtenaren. De Onzichtbare Held van het voorjaar is een voormalig ambtenaar op wiens schouders we mogen staan. De Onzichtbare Held van het jaar is iemand van wie jongeren hebben gezien dat die zich met passie, gedrevenheid en liefde voor de stad inzet.

Het is geen competitie waarin de ene ambtenaar beter wordt verklaard dan de andere. De prijs wordt aan iemand uitgereikt, maar staat voor alle ambtenaren die vaak buiten het zicht van inwoners zorgvuldig en volhardend werken. Het is een publieke dankbetuiging aan werk dat meestal pas opvalt wanneer het niet gebeurt.

De held wordt zichtbaar zodat ook alle andere onzichtbare inzet even kan oplichten.

ARS EN DE KORTE KUNSTCURSUS

Bij ARS lieten we ons inspireren door de werken en het cursusaanbod. ARS vroeg ons mee te denken over een campagne waarmee meer jongeren bereikt kunnen worden. Wij daagden hen ook uit om een meer ADHD-achtige cursus te ontwikkelen.

Niet meteen lang, duur en vastgelegd, maar korter, betaalbaarder en opgebouwd uit een paar krachtige impressies van wat er mogelijk is. Een jongere kan dan in korte tijd iets bijzonders maken, ontdekken waar energie ontstaat en pas daarna kiezen voor meer. Toegankelijkheid gaat immers niet alleen over de voordeur, maar ook over tempo, prijs, concentratie en de vrijheid om eerst te proberen.

Soms opent één korte vonk de deur naar jarenlang kunstenaarschap.

LAKENHAL LAAT

Tijdens Lakenhal Laat is het museum s avonds open. En dan zijn er sprekers, activiteiten, kunstenaars en vaak ook muziek. Het museum wordt dan een plek waar je niet alleen naar kunst kijkt, maar er ook samen iets meemaakt.

Dit jaar gingen we naar avonden rond *'Meesterlijk Mysterie'*, de Doesjenel Prijs, raadselachtige podcasts en Jan Steen. Bij de Doesjenel Prijs bekeken we het werk van jonge kunstenaars. De avond over podcasts liet ons nadenken over de verhalen die we zelf bij de studio maken: hoe vertel je een mysterie als je nog niet weet hoe het afloopt? Rond *Meesterlijk Mysterie* leerden we steeds weer iets nieuws over kijken, portretten en de vragen die een kunstwerk openlaat.

Niet iedere avond was meteen makkelijk te begrijpen. Na '*Who let the dogs out?*' waren er goede gesprekken met studenten nodig over wat ze hadden gezien. Kunstenaars kunnen heel expliciet zijn, soms verder gaan dan je verwacht wanneer je niet vaak in een museum komt. Dan kan iets eerst vooral schokken of verwarren. Juist door er na afloop over te praten, ontdekten we dat er in een museum vaak meer mag dan je dacht. En dat je een kunstwerk niet meteen hoeft te begrijpen om er toch iets aan te hebben.

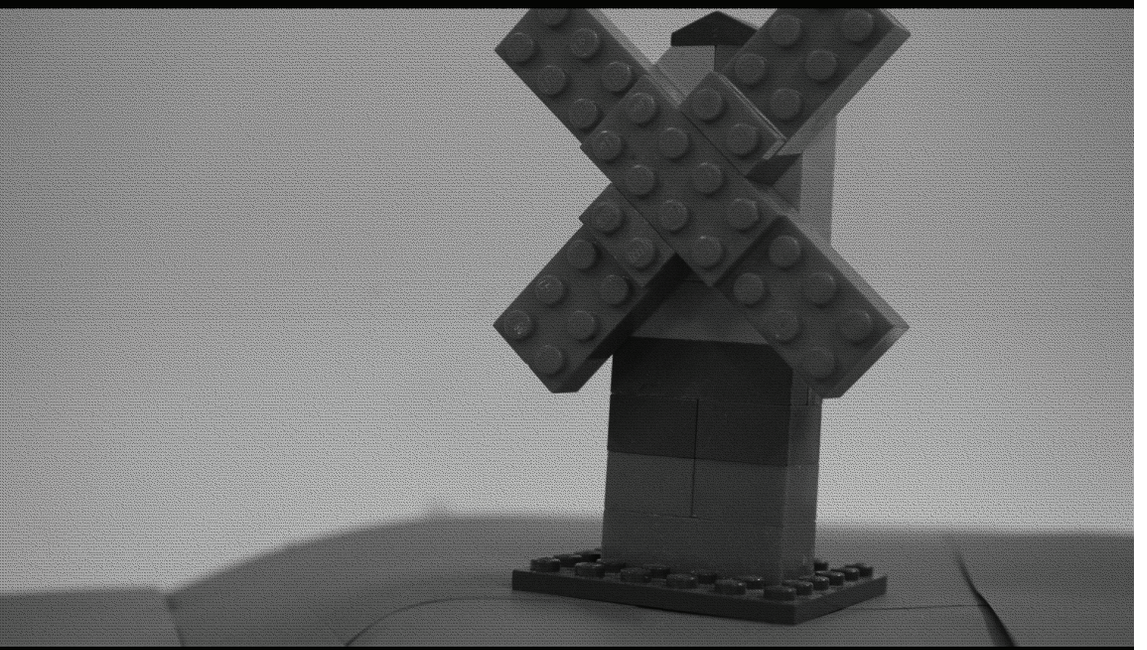
ENERGIETRANSITIE

HET MYSTERIE VAN VERANDERING

Verandering is een wonderlijk ding. Vooraf kan ze ingewikkeld, onwennig en soms zelfs onvoorstelbaar lijken. Achteraf vragen we ons geregeld af waarom we het ooit anders deden.

In ons project rond de energietransitie dachten jongeren mee over flyers en over manieren om bewoners aan te spreken over veranderingen in energie. Hoe vertel je over iets wat nog moet gebeuren? En hoe voorkom je dat je alleen uitlegt wat mensen moeten veranderen, terwijl de echte vraag misschien is: kunnen we ons samen voorstellen hoe het daarna zal zijn?

Want veel veranderingen die ooit groot waren, zijn inmiddels volkomen gewoon geworden. We willen graag dubbelglas. We vinden het prettig dat er warm water uit de kraan komt. Een goede cv-ketel werd ooit een vernieuwing waar huizen voor moesten worden aangepast. En binnenshuis koken op hout zouden veel mensen inmiddels juist behoorlijk ingewikkeld vinden.

WAT OOIT ONBEKEND WAS, WERD ALLEDAAGS.
Dat bracht ons bij een andere manier om naar de energietransitie te kijken. Misschien besteden we bij verandering veel aandacht aan wat we moeten achterlaten en nog te weinig aan beeldvorming van de toekomst. Hoe ziet een gewone dinsdag eruit wanneer een verandering eenmaal gelukt is? Hoe wonen we dan? Hoe koken we? Hoe verwarmen we ons huis? Wat merken we er eigenlijk nog van?

De jongeren ontdekten daarmee dat communicatie over verandering misschien niet alleen vraagt om informatie, maar ook om verbeeldingskracht. Mensen meenemen naar iets wat nog niet bestaat. Niet doen alsof verandering altijd eenvoudig is, maar wel helpen om het onbekende voorstelbaar te maken.

Want de geschiedenis van ons dagelijks leven zit vol meesterlijke veranderingen die vooraf ingewikkeld leken en achteraf meesterlijk simpel werden. Misschien zouden we daarom het mysterie van verandering wat vaker mogen aandurven.

Wat als we bij verandering niet alleen kijken naar wat we kwijtraken, maar leren verbeelden hoe gewoon het nieuwe straks kan zijn?

HET NIETS DAT NIETST

Een student kwam overspannen van school, vol toetsen, verplichtingen en stress, met nauwelijks ruimte voor het zelf. Tegelijk zagen we in Museum De Lakenhal de presentatie van Pieter Geraedts, voor wie afwezigheid, leegte en materialen die niet op kunst leken belangrijke uitgangspunten waren. Hij noemde zijn werk het niets dat nietst.

In die ontmoeting kreeg nietsdoen een andere betekenis. Leegte was niet langer het falen om productief te zijn, maar materiaal om mee te denken. De tentoonstelling gaf woorden en beelden aan een behoefte die de student al voelde: ruimte waarin even niets hoeft, zodat er weer iets van jezelf kan verschijnen.

Soms is niets niet de afwezigheid van ontwikkeling maar de voorwaarde ervoor.

WAAR DE STAD SAMENKOMT

De Stadsgehoorzaal bestond 250 jaar en wij waren uitgenodigd om bij die bijzondere viering te zijn. Wat raakte, was het verhaal dat mensen hier vroeger naartoe kwamen om te horen wat er in de stad speelde. Nieuws werd op een plek gedeeld, met andere mensen om je heen.

Ook nu worden er in de Stadsgehoorzaal verhalen verteld die het delen waard zijn. Misschien zijn het niet altijd nieuwsberichten, maar wel verhalen die iets in beweging zetten en leven geven. De viering zette me aan het denken over hoe belangrijk zulke plekken zijn: plekken waar we elkaar werkelijk ontmoeten en kunnen delen wat ons bezighoudt. Misschien is het juist nu tijd voor nieuwe bijeenkomsten waarin we dat weer vaker doen.

Bijzonder vond ik ook hoe de Stadsgehoorzaal haar partners en betrokkenen ziet en eert. We voelden ons die avond niet alleen uitgenodigd, maar ook onderdeel van het verhaal van deze plek.

DE SCHADUWKANT VAN HET ONDERWIJS

We organiseerden een onderwijssymposium waarin de schaduwkant van het onderwijs een gezicht kreeg. Jongeren mochten spreken over pijn die zij in onderwijs hadden ervaren. Ook docenten en bestuurders vertelden wat hen had geraakt of klemgezet. Alleen al het uitspreken bracht soms verlichting, juist omdat deze kant van onderwijs zo weinig in het licht komt.

Met kunst, muziek en Lian Phoa vroegen we aandacht voor drinkbare rivieren als nieuwe toetssteen voor goed onderwijs. Die verbeelding maakt een urgente vraag concreet: leidt onderwijs tot mensen die voor zichzelf, elkaar en de planeet kunnen zorgen? Artikel 29 van het Kinderrechtenverdrag verbindt onderwijs onder meer aan de volledige ontwikkeling van persoonlijkheid en talenten, mensenrechten, vrede, culturele identiteit en respect voor de natuurlijke omgeving.

Het bootje met de boodschap overonderwijs is inmiddels langs het stadhuisvan de gemeente Leiden geweest, van daar naar de Sleutelplaats, een snel momentje Vlietland College, van daar door naar de Hogeschool Leiden en Da Vinci Lammenschans.

Misschien begrijpen we onderwijs beter wanneer we niet alleen vragen wat iemand weet maar ook welk leven erdoor mogelijk wordt.

VAN ALEPPO NAAR LEIDEN

LEON NAKZE

Sommige mysteries ontstaan doordat we denken dat we iemand kennen. We zien iemand op school, op straat of bij Studio Moio. Maar hoeveel weten we eigenlijk van de weg die die persoon heeft afgelegd?

Leon Nakze schreef en tekende een boek over hoe het is om van Aleppo naar Leiden te komen. Over zijn reis, over culturele verschillen en over wat je tegenkomt wanneer de wereld waarin je terechtkomt niet dezelfde is als de wereld waaruit je vertrok.

Door te tekenen en te schrijven maakt Leon iets zichtbaar wat van buiten gemakkelijk onzichtbaar blijft. Een mens arriveert immers nooit zonder geschiedenis. Achter iemand die vandaag naast je zit, liggen plaatsen, mensen, herinneringen en ervaringen die je misschien nog niet kent.

Een boek maakt een levensreis niet eenvoudiger, maar wel deelbaar. De schrijver wordt niet alleen iemand over wie anderen vertellen. Hij kiest zelf de woorden, het ritme en de beelden waarmee zijn geschiedenis de wereld in gaat.

Niet om een mens helemaal te doorgronden, maar om nieuwsgierig genoeg te blijven om elkaar werkelijk te ontmoeten.

Misschien is ieder mens een meesterlijk mysterie: niet om op te lossen, wel om te leren kennen.

FIELDS OF WONDER TROOSTRIJK

Met twintig jongeren bezochten we een troostrijke voorstelling van Fields of Wonder. Een groot deel kwam met vraagtekens terug. Wat hadden ze eigenlijk gezien? De verwarring was groot en juist daardoor werd het bezoek interessant.

Geert van der Velden maakte het mogelijk om na te praten en alle vragen te stellen. Zo hoefde onbegrip geen reden te zijn om af te haken. Het werd het begin van onderzoek. Over die ontmoeting verscheen ook een podcast van Fields of Wonder.

Kunst hoeft niet onmiddellijk begrepen te worden om iets in beweging te zetten.

SAMENWERKINGEN ZICHTBAAR MAKEN

Binnen de gemeente Leiden werd de interne actie ‘Samenwerkingen zichtbaar’ maken opgezet als onderdeel van een cultuur- en organisatieverandering. De foto van Jim de Boer en Jessica Hilhorst werd een boegbeeld van de oproep om over grenzen van afdelingen en clusters heen samen te werken.

Jim en Jessica werkten ook samen rond de eerste MvdP-prijs. Daardoor stond de foto niet alleen voor een abstract ideaal, maar voor een concrete relatie tussen gemeente en jongeren. Organisaties bestaan op papier uit afdelingen en verantwoordelijkheden. Verandering ontstaat vaak precies in de ruimte ertussen.

Eén foto kon zichtbaar maken wat een hele organisatie probeerde te worden.

HUTTEN DIE VERDER GROEIEN

BOUWEN AAN IETS WAT JE NIET HELEMAAL KUNT BEHEERSEN

Met jongeren van het Da Vinci College en kinderen van de BSO gingen we hutten bouwen.

Niet zomaar hutten. We wilden onderzoeken of we iets konden maken dat na ons uit zichzelf verder zou groeien. Een bouwwerk waar planten zich aan konden hechten, doorheen konden kruipen en dat met de tijd zou veranderen. Wij konden het begin maken, maar daarna zouden regen, zon, planten, dieren en tijd het werk van ons overnemen.

Dat vraagt een andere manier van maken. Want normaal bepaal je als maker hoe iets eruit moet komen te zien. Hier moesten we juist ruimte laten voor iets wat we niet konden voorspellen.

En toen kwam er nog een ander mysterie tussendoor: de Ronde Dans.

De hutten werden vernield. Wat zorgvuldig was opgebouwd, bleek ineens niet meer te bestaan zoals wij het hadden achtergelaten. Dat was natuurlijk balen. Maar binnen Meesterlijk Mysterie leverde zelfs dat een nieuwe vraag op.

BOUW JOUW EIGEN HUT

WAT?

Kom je eigen hut bouwen met takken.

WAAR?

Het vindt plaats bij de **tuin** van Studio Moio Julianastraat 74b, 2316 NZ Leiden

WANNEER?

Het vindt plaats op 26 februari van 14:00 tot 16:00 (handig als je er rond 13:30 bent.)

ETEN EN DRINKEN AANWEZIG

Van wie is iets eigenlijk wanneer je het in de openbare ruimte maakt? Wat gebeurt er wanneer andere mensen jouw werk anders gebruiken dan jij had bedacht? En kun je iets maken zonder volledige zeggenschap te houden over wat ermee gebeurt?

De hutten leerden ons daardoor twee kanten van hetzelfde mysterie. We kunnen iets maken en hopen dat het verder groeit. Maar zodra we iets loslaten in de wereld, weten we niet precies hoe het verdergaat.

Misschien geldt dat niet alleen voor kunstwerken en hutten. Ook ideeën, lessen, ontmoetingen en mensen ontwikkelen zich nooit helemaal volgens het ontwerp waarmee ze begonnen.

We kunnen voorwaarden maken voor groei. Maar we kunnen groei niet voorschrijven.

ONDERZOEKSVRAAG

Kun je iets maken dat juist meesterlijk wordt doordat je niet bepaalt wat ermee gebeurt?

MUSEUMNACHT OP STRAAT

HET MYSTERIE NAAR BUITEN

Tijdens Museumnacht brachten we verschillende lijnen van het jaar bij elkaar. Er kwam een grote tent en werk van jongeren, geïnspireerd door I.S., Meesterlijk Mysterie, Het niets dat nietst en Jan Steen, werd naar buiten gebracht.

Daar veranderde de verhouding tussen kunst, museum en straat. Je hoefde niet eerst te weten wat kunst was of hoe je ernaar hoorde te kijken. Je kon langslopen, blijven hangen, iets vreemd vinden, een vraag stellen of geraakt worden.

Het museumonderzoek werd zo publiek materiaal, iets waar voorbijgangers zich toe konden verhouden.

Je hoeft iets niet eerst te begrijpen om erdoor geraakt te kunnen worden.

MAAK JE
EIGEN
JAN STEEN

HET NIETS

Parkeren verboden
Op 06-06-26 Van 09:00-23:59 UUR
I.V.M. Evenement
wegsleepregeling
van kracht
MAAK JE
EIGEN
JAN STEEN

MDT UNIVERCITY GAAT DOOR

Negen maanden lang hielden we MDT UniverCity overeind zonder financiering, omdat we zó geloofden in de waarde van dit project. Daarom was het meer dan vreugdevol om te horen dat het doorgaat, met Da Vinci als penvoerder.

MboRijnland verliet als organisatie het project, maar de jongeren zijn er nog altijd volop mee aan de slag. Ook het REA College stapte in, met jongeren én als projectleider.

Met UniverCity willen we zichtbaar maken wat jongeren te bieden hebben: hun denkkracht, hun uitvindersmentaliteit en hun visie op de wereld waarin we leven. En we willen ruimte maken om samen met volwassenen vanuit die ideeën werkelijk verschil te maken.

MYSTERIE IN BEELD

Sinds vorig jaar maken we voor de Kunstroute een boekje van wat we in de voorafgaande periode hebben gedaan, onderzocht en gemaakt. Losse projecten, ontmoetingen, kunstwerken en teksten krijgen daarin een plek naast elkaar. Het boekje is geen eenvoudige registratie achteraf. Door alles bijeen te brengen, worden verbanden zichtbaar die tijdens het werken nog niet konden worden voorzien.

Juist dat is een meesterlijk mysterie. Ideeën en plannen ontstaan niet altijd aan een vergadertafel en zelden in een rechte lijn. Iemand bezoekt een voorstelling, een jongere maakt een beeld, een partner stelt een vraag, een gesprek blijft hangen en opeens blijkt daar een gezamenlijk verhaal in te zitten. Het Kunstrouteboekje bewaart die beweging. Tegelijk wordt het zelf weer een nieuw kunstwerk en een vertrekpunt voor volgende ideeën.

We maken een boekje om vast te leggen wat is ontstaan en ontdekken tijdens het maken opnieuw wat we eigenlijk aan het bouwen waren.

CONCLUSIE

HET MYSTERIE NIET KLEINER MAKEN

We begonnen bij een kunstenaar van wie we de naam niet eens kennen. We eindigen voorlopig bij een klaslokaal waarin niemand precies kan voorspellen wanneer leren gaat vonken. Daartussen ontmoetten we Somalië, niets, Jan Steen, een Museumnacht, een PeaceWalk, het mysterie van verandering, vuurwerk, muziek en de reis van Aleppo naar Leiden.

Op papier lijken het verschillende projecten. In het onderzoek bleken ze met elkaar verbonden door dezelfde beweging: telkens kwamen we iets tegen dat we nog niet volledig kenden en moesten we besluiten wat we daarmee zouden doen.

We konden het onbekende snel invullen. Een oordeel vormen. Een verklaring zoeken. Of we konden er naartoe bewegen.

Dat laatste deden we. We maakten een feest rond Xanuun. We probeerden niets te doen. We bouwden en schreven naar aanleiding van Jan Steen. We brachten kunst de straat op. We liepen voor vrede. We onderzochten hoe verbeelding kan helpen om toekomstige veranderingen voorstelbaar te maken. We verzamelden verhalen voordat een traditie verdwijnt. We maakten muziek met mensen uit verschillende werelden. Leon tekende zijn weg van Aleppo naar Leiden. En we begonnen te onderzoeken wat er gebeurt wanneer een docent en leerling elkaar werkelijk aan het leren krijgen.

Daarmee hebben we misschien iets geleerd over mysteries. Niet-weten hoeft geen leegte te zijn die zo snel mogelijk gevuld moet worden. Het kan ruimte zijn waarin nieuwsgierigheid ontstaat. En nieuwsgierigheid verandert hoe je naar een ander kijkt. Je hoeft de ander niet meteen vast te leggen om dichterbij te kunnen komen.

Artistic research geeft ons een manier om die ruimte te bewonen. We hoeven een vraag niet alleen te bespreken. We kunnen er een beeld van maken, een lied bij schrijven, ermee lopen, een feest organiseren, een boot bouwen, een klas anders bekijken of iemand uitnodigen zijn eigen verhaal te vertellen. En terwijl we maken, verandert de vraag. Soms verandert ook de omgeving. Een school introduceert ruimte voor Niets. Een museum komt naar buiten. Een docent wordt onderwerp van kunst. Een onbekend verhaal krijgt een stem. Mensen die elkaar niet vanzelf zouden ontmoeten, staan ineens naast elkaar.

Misschien zit daar voor Dadakademia het meesterlijke niet in het oplossen van het mysterie, maar in wat we ermee weten te openen.

We sluiten dit jaar daarom niet af met een antwoord. We nemen iets mee: de bereidheid om langer te kijken, beter te luisteren en ruimte te laten voor wat we nog niet kennen.

Want zodra alles vaststaat, valt er weinig meer te ontdekken.

Colofon:

Tekst: Nathalie Lecina
Opmaakt Mitchell Kort
Foto's Nathalie Lecina en Susan Bink

Kunst en Mysterie collectief:
Abdelhaq, Alexey, Ami, Amira, Anouk, Ang le, Baian, Chenna, Delano, Dex, Dodou, Elise, Ellen, Evy, Finn, Frederik, Geert, Gerko, Gianni, Grace, Guido, Iris, Janice, Jacintha, Jayson, Jelle, Jesse, Jessica, Jim, Job, Johan, Joshua, Julia, Kawtar, Khadija, Koos, Krista, Lasse, Leon, Lotte, Lucas, Maaike, Maarten, Maike, Marco, Mark, Marieke, Marieke, Marije, Marwan, Merel, Mikołaj, Milo, Mitchell, Nathalie, Nanda, Nikita, Oukje, Peter, Remco, Resi, Romy, Ronny, Ruud, Sandra, Say-Delize, Senna, Shady, Sofie, Susan, Tim, Troy, Wienda, Wim, Winny, Wytske, Yael, Yassir, Yorsalem, Youri, Yousef, Zack, Zack, Zin

Mogelijk gemaakt door:

VSBfonds, iedereen doet mee
Leiden
Fonds 1818
MUSEUM DE LAKENHAL
studio moio

Deze geweldige dingen zijn mede te danken aan:

Lumen Holland Rijnland
Grafisch Lyceum Utrecht
TECHNOLAB
Ludine Schouwburg Studiegehoorzaal
De jongeren bij mborijnland
DZB Leiden
Daltonschool Oegstgeest
FIELDS OF WONDER
skill school
Vlietland College
De Bakkerij
Café Caat
Joshua Snijders
Theater In 't Blau
De Sleutelplaats
BC Plus
Grafisch Lyceum Rotterdam
Vrouwennetwerk Leiden
Muziekcentrum Leiden-Noord
stichting platform samenwerken Leiden
DA VINCI COLLEGE LAMMENSCHANS
www.theaterwerkplaats-smit.nl
Flame of Hope
peacewalk
PS THEATER
ARS
Peel Slowly and See
Lef
ZIN TUIG!
Wereld Museum Leiden
mc KAS SETT
Hogeschool Leiden

